

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken (en zo)

Zusters zonder liefde – Vrouwelijk misbruik in de kerk

Jan Stevens (2024). Uitgeverij Manteau/
Standaard Uitgeverij. 218 pp., € 24,99
ISBN 9789022341315

Sofie Dieltjens

Ik zit in een pastorie die omgevormd is tot onderdeel van een muziekacademie. De gezelligheid is ver zoek, maar het piano-spel van de dochter op de achtergrond maakt veel goed. Naast mij staat een drumstel, en op de achtergrond zie ik een beeld van Moeder Maria. In deze setting reflecteer ik over de kwetsbare en rauwe levensverhalen opgetekend in *Zusters zonder liefde*.

Onderzoeksjournalist Jan Stevens werpt in zijn boek een indringende blik op het harde leven van kinderen in katholieke instellingen in de twintigste eeuw. Met een scherpe pen en journalistieke precisie reconstrueert hij de schrijnende verhalen van kinderen die opgroeiden onder de hoede van kloosterzusters, wier liefde en affectie schaars waren, en waar tucht, zwijgplicht, gehoorzaamheid en geweld vaak de boventoon voerden. De inkt uit zijn pen is vermengd met menselijke kwetsbaarheid en breekbaarheid. Zo slaagt hij erin een moeilijk en gevoelig thema bespreekbaar te maken, zonder te verval-len in zwart-witdenken, en doet hij recht aan de ervaringen van velen die te lang in stilte hebben geleden.

Het boek is gebaseerd op verschillende getuigenissen van slachtoffers. Stevens laat deze slachtoffers aan het woord – zonder

sensatiezucht, maar met respect en mededogen. Hij brengt hun verhalen in korte hoofdstukken die samen een caleidoscopisch beeld geven van hun gedeelde realiteit, zonder opsmuk. Hij noemt de dingen bij naam zonder ze te verbloemen en schrijft op een toegankelijke, heldere en meeslepende manier. De sobere schrijfstijl zorgt ervoor dat de opgebouwde verontwaardiging niet uit het boek komt, maar uit jezelf als lezer.

Er is geen sentimentalisme, geen aanklacht in juridische zin, maar juist daar-door des te meer morele kracht. En zelfs zonder sentimentalisme zijn die ervaringen van een rauwheid die naar adem doet happen. Je leest het verhaal van jonge zwangere vrouwen die abrupt van hun ouders gescheiden worden. Ze worden opgevangen door de nonnen, die hen inzetten als slaven, wachtend op de dag dat ze verplicht net over de grens moeten beval-len. Om dan abrupt gescheiden te worden van hun baby, die tegen betaling ter adoptie wordt afgestaan. Je leest het verhaal van kinderen die gescheiden worden van hun ouders. Zij worden opgevangen in een weeshuis geleid door zusters, waar het klimaat koud en afstandelijk is, en gecon-troleerd wordt door angst. De afwezigheid van responsieve zorgfiguren, het verbod op fysieke nabijheid of tederheid, vernederin-gen, mishandeling, verwaarlozing, men-senhandel, slavernij, seksuele grensover-schrijdingen – het zijn rode draden die zichtbaar worden door de puzzelstukken van de verschillende verhalen samen te leggen. Als lezer voel je de aandrang de dingen bij naam te noemen, in een poging het onzichtbare lijden zichtbaar te maken.

De persoonlijke verhalen worden aangevuld met archiefmateriaal en historisch onderzoek, wat het werk zowel emotioneel als informatief krachtig maakt. Factoren als religie, gezin, tijdsgeest en zwijgcultuur zijn allemaal aanwezig als stille medespelers. Zo slaagt de auteur erin om niet alleen de misstanden te beschrijven maar ook het grotere maatschappelijke en religieuze systeem te bevragen dat dergelijke toestanden mogelijk maakte – en lange tijd in stand hield. Het schuldig verzuim door zoveel partijen is groot, en nodigt impliciet uit tot reflectie over macht, verantwoording, en de stem die ieder van ons heeft.

De auteur weerstaat de verleiding om de slachtoffers te psychologiseren of te duiden, maar presenteert hun woorden en gedrag als primaire en ongefilterde bron. Hij laat patronen zien via herhaling, zonder expliciete analyse. Daardoor wordt het boek een spiegel voor de lezer, en in het bijzonder voor therapeuten, die de systemische verbanden, traumaspooren en overdrachtsmechanismen herkennen tussen de regels door. Het zorgvuldig verzamelen van getuigenissen, het analyseren van machtsstructuren en het blootleggen van onderliggende dynamieken raakt aan de manier waarop systeemtherapeuten verhalen verkennen binnen een bredere context. Doordat slachtoffers zelf het woord nemen, voel je het belang van het (her)-vertellen van verhalen als helende daad. De narratieve kracht van het boek biedt slachtoffers erkenning en onthult hoe systemen verhalen kunnen onderdrukken of vervormen ten bate van hun eigen voortbestaan. Het is geen therapeutisch boek, maar wel een boek dat diep resoneert met wie werkt met menselijke verbinding, kwetsuren, en de kracht en fragiliteit van loyaliteit.

Trauma is een impliciete constante. De kern ligt bij het ontbreken van liefde waar die net een bestaansreden had moeten

zijn; in gezinnen van herkomst en in het klooster waar liefde letterlijk in de naam van de orde zat. Dat liefde verschil maakt, wordt ook duidelijk in hoe diep kleine lichtpuntjes van liefde raken en hoop geven bij slachtoffers, zoals die ene juf die voor hen opkomt, of die ene kloosterzuster die wel lief is.

Door de verhalen heen wordt het schrijvend duidelijk dat de gevolgen van het trauma niet stoppen bij de generatie die het meemaakte. Veel van de slachtoffers werden later zelf ouder en worstelden met het aangaan van veilige relaties, het bieden van affectie of het hanteren van grenzen. Schaamte, zwijgen, moeite met vertrouwen, en het onvermogen om nabijheid te verdragen of toe te laten, sijpelen door. Zo voelen kinderen van deze slachtoffers op hun manier het onzichtbare netwerk van trauma, geheimen en stil verdriet.

Naast (transgeneratieel) trauma wordt de lezer meegenomen in hoe complex en paradoxaal loyaliteiten groeien en bewegen. Kinderen hebben de neiging trouw te blijven aan opvoeders, ook wanneer dat ten koste gaat van hun eigen welzijn of waarheid. Stevens legt dit pijnlijk bloot. Slachtoffers durfden pas op latere leeftijd te spreken, beschuldigden zichzelf jarenlang van ondankbaarheid, of worstelden met schuldgevoelens tegenover hun ‘zusters zonder liefde’.

Het niet kunnen spreken zit ingebed in een bredere zwijgcultuur binnen en buiten deze instellingen; bij de kerk, de overheid, het netwerk van de slachtoffers en de ruimere maatschappij. Een systeem waarin misbruik plaatsvindt, ontwikkelt vaak mechanismen om dat misbruik te verhullen. Er ontstaat een collectieve ontkenning, een ‘collusie’ van stilzwijgen. De getuigenissen maken duidelijk dat heling in de eerste plaats nodig is voor het slachtoffer, maar ook voor het hele systeem. Dit is te

Zusters zonder liefde – Vrouwelijk misbruik in de kerk

weinig gebeurd. De kerk heeft de systematiek van misbruik in haar naam nooit erkend, ondanks verpletterende evidentie. Ze heeft geen openheid gecreëerd. Daardoor is loutering onmogelijk, en blijven deze gebeurtenissen zonder onderscheid kleven aan iedereen die van dichtbij of veraf betrokken is: niet alleen aan de daders, maar ook aan het systeem waarin zij dader konden zijn, aan de slachtoffers, en aan de kloosterzusters en priesters die het wel goed meenden en de kinderen met liefde omarmden.

De pastorij waar ik dit schrijf was ooit eigendom van een systeem dat zwijgen tot een vernietigend wapen maakte. Dat de stilte hier vandaag de dag wat meer doorbroken is, volstaat geenszins om de schade van dat wapen te herstellen. Maar het doorbreken van het zwijgen is wel een noodzakelijke voorwaarde voor herstel. Het boek geeft stem, een ruimte om gehoord te worden. Sommige slachtoffers getuigden voor het eerst, of uitgebreider dan ooit

tevoren, in gesprekken met Stevens. Deze interviews functioneren als een soort getuigenistherapie: een proces waarbij erkenning en verwoording bijdragen aan verwerking. Het resultaat creëert ruimte voor heling, niet door het geven van therapie, maar door waarheid te laten bestaan. Het boek is voor mij een pleidooi voor het doorbreken van stilte, voor het erkennen van onzichtbaar leed, en voor het begrip van gedrag binnen zijn context – precies daar waar systeemtherapie haar kracht vindt. Laat ons als systeemtherapeuten elk slachtoffer uit de stilte halen.

Sofie Dieltjens is systeemtherapeut en klinisch seksuoloog. Ze werkt in haar groepspraktijk Relatiehuis, en is verbonden aan het Heilig Hart Ziekenhuis te Lier. Als freelancer bij Sensoa geeft ze vormingen over onder andere grensoverschrijdend gedrag. E-mail: sofie@relatiehuis.be

<https://doi.org/10.5553/ST/092436312025037003012>

Het uur van het hart

Irvin D. Yalom & Benjamin Yalom (2025).
Uitgeverij Balans. 272 pp., € 23,99
ISBN 9789463823548

Maud Schaepkens

Irvin D. Yalom schreef dit boek, dat uit tweeëntwintig hoofdstukken bestaat, en daarmee uit tweeëntwintig casusbeschrijvingen, samen met zijn zoon Benjamin. In de inleiding blikt Yalom terug op de enigszins premature angsten om de wereld te verlaten die ruim twintig jaar geleden leidden tot het schrijven van *Therapie als geschenk* (Yalom, 2010). Daarin wilde hij zo snel mogelijk doorgeven wat hij in de tot

dan toe in vier decennia als psychotherapeut had geleerd. Nu hij de negentig ruimschoots is gepasseerd, lijkt het hem urgenter dan ooit om de lessen die hij door de jaren heen leerde, door te geven.

In de inmiddels zes decennia die hij werkzaam is als therapeut, zag hij dat het verlangen naar persoonlijk contact doorgaans een van de belangrijkste drijfveren is om hulp te zoeken. Om verbinding te voelen is het nodig je kwetsbaar op te stellen. Yaloms benadering in zijn werk is dan ook intermenselijk, uitgaande van het hieren nu in de emotionele ruimte tussen therapeut en cliënt, met als doel dat de cliënt het geleerde in zijn leven inzet en groeit in relaties met anderen.

Vanwege zijn achteruitgaande geheue-